

στρατολογίας στή φάλαγγ τῶν ἐκλεκτῶν, τῶν ἐξαιρετικῶν πνευμάτων; Ἐξὼν ἂν φαντάζεται κανένας πὼς ἡ κοινωνία, πού τείνει νά σχηματιστῇ ἐπάνω σέ σοσιαλιστικές βάσεις, θά κἀμὴ περιττὴ τὴν ὑπάρξιν καλλιτεχνῶν, ἂν νομίζῃ πὼς ἡ σοσιαλιστικὴ ἰδέα μὴ τὴν ἰσότητά δικαιωμάτων τῶν ἀνθρώπων, πού ἔχει ἐμβλημα τῆς, θέλει νά κλείσῃ τὰ σκολιά, νά γκρεμίσῃ τὰ θεάτρα, τὰ ὠδεῖα, νά παρὰδῶσιν στὴ φωτιὰ πινακοθήκες, νά λύσῃ τὰ χαλκώματα καὶ νά κἀμὴ κοσίστῃ τὰ μάρμαρα τῶν ἀγαλμάτων καὶ μνημείων, ὅπως τὸ ἔκαμε ὁ μεσαιῶνας στὴν Ἰταλία, μ' ἓνα λόγο νά γυρίσῃ πίσω στὸ βαρβαρισμὸ τῆς ἀνθρωπότητος. Μὴ τέτια σκέψῃ ἔχει δύο ψυχολογίες, καθὼς εἶπα παραπάνω. Ἡ τοῦ ἀσφαλισμένου σήμερα ἀπὸ ὕλικές φροντίδες καὶ στομωμένου σύγκαιρου σὲ καθὲ ἀνθρωπιστικὸ αἰσθημα, ἡ τοῦ πνιμένου στὸ σκοτάδι τῆς πρόληψης, πού βλέπει τὴ σημερινὴ ἀμορφωσιὰ τοῦ πλήθους καὶ φαντάζεται πὼς τὸ λευτέρωμά του ἀπ' τὴν ὕλική σκλαβιά εἶναι ἓνα καὶ τὸ ἴδιο μὴ τὴν κυριαρχία τῆς ἀμορφωσιᾶς στὸν κόσμον. Πιὸ ἀπάνω εἶδαμε ποῖος δρόμος ὡδηγεῖ στὸ ὕλικο λευτέρωμα τοῦ σκλάβου. Πρώτος δὸς τοῦ λευτερωμοῦ του εἶναι τὸ διανοητικὸ ἀνύψωμά του. Δίχως αὐτὸ ἀφάνταστη καὶ ἀδύνατη ἡ νίκη τοῦ ἐργάτη, γι' αὐτὸ καὶ ἡ σοσιαλιστικὴ ἰδέα δίνει τὴν πρώτη σημάσια στὴ λαϊκὴ μόρφωση, στὸν ἐξανθρωπισμὸ τοῦ πλήθους. Ποῖο εἶναι τὸ ἐκπολιτιστικὸ τῆς πρόγραμμα καὶ ἡ δράσις τῆς σὲ ἄλλες περιοχές, θάφειν ἀπ' τὸ θέμα μου ἂν ἤθελα νά το ἀναπτύξω ἐδῶ. Περιορίζομαι στὴ σφαῖρα τῆς τέχνης μόνον καὶ στὴ Γερμανία τὴν Πατριδα τοῦ σημερινοῦ σοσιαλισμοῦ.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν κατάργησιν τοῦ περίφημου ἀντισοσιαλιστικοῦ νόμου τοῦ Μπίσμαρκ, ὅταν ἡ γερμανικὴ σοσιαλιστικὴ δημοκρατία, μπορούσε νὰ ἀναπτύξῃ πρὸ ἐλευθέρᾳ τὴν ἐκπολιτιστικὴν δράσιν τῆς, μὴ ἀπὸ τίς πρώτες φροντίδες τῆς ἦσαν κοντὰ στὸν πολιτικὸ, οἰκονομικὸ, κοινωνικὸ καὶ ἐπιστημονικὸ φωτισμὸ τοῦ ἐργάτη καὶ ἡ ἐκκαλλιέργησις τῶν αἰσθητικῶν του ἀναγκῶν. Σ' ὅλα τὰ μεγαλύτερα ἐργατικά κέντρα ἡ σοσιαλιστικὴ διοργάνωσις συντηρεῖ κοινότητες, διαλέξεις, ἀπαγγελίας ποιημάτων, πρᾶξεις θεατρικές. Σκοπὸς ὅλων αὐτῶν δὲν εἶναι μόνον ἡ ἀνάπτυξις τοῦ νοῦ καὶ τοῦ αἰσθηματος τοῦ ἐργάτη, μὰ καὶ τὸ παιδαγωγικὸν τῆς καλαισθησίας του, πού στρεβλώνεται ἀπ' τὰ ἐγκληματικὰ ρομάντα, ἀπ' τὰ τερατώδη ἀνχνώσματα τῆς πεντάρας ἀλά

ρωμέικων ἀστικῶν ἐφημερίδων, ἀπ' τίς ἀνούσιες φάρσες καὶ ἐπιθυμήσεις καὶ δράματα τοῦ σαλονιοῦ καλῶν ὁσὶν τῶν ἀθηναϊκῶν θεάτρων. Ἡ α' Ἐλευτέρη λαϊκὴ σκηνὴ καὶ ἡ «Νέα Ἐλευτέρη λαϊκὴ σκηνὴ» τοῦ Βερολίνου εἶναι τὰ πρὸ σημαντικὰ ἰδρύματα ὅσα γιὰ τὴ θεατρικὴ ἐνέργεια τῆς σοσιαλιστικῆς προπαγάνδας. Κάθε Κυριακὴ ἡπομεσήμερον τὰ κυριότερα θεάτρα τῆς γερμανικῆς πρωτεύουσας νοικιάζονται ἀπὸ τίς λαϊκὰς αὐτὰς θεατρικὰς διοργανώσεις καὶ ἡ εἰσοδὸς εἶναι ἀντικεινὸς ἔχει μόνον γιὰ τὰ μέλη, μὰ καὶ γιὰ τὸν καθέναν, φτάνει νά περισσεύῃ θέσιν. Γιατί οἱ θέσεις στοιχίζουν ὅλες δίχως διάκρισιν περὶ τὰ λεπτά καὶ προτιμῶνται ὅποιος προλάβῃ πρωτίτερα, δηλ. ὅτι ἐκεῖνος πού ἔχει πρῶτον ὄψον, μὰ ἐκεῖνος πού ἔχει πρῶτον ὄρεξιν. Ἄν ὁ σκοπὸς τῶν παραστάσεων εἶναι ὁ βαρβαρισμὸς τοῦ πλήθους, ἢ ἔστω καὶ καὶ ἡ ἀπλή διασκεδασή του, γι' αὐτὸ μιλεῖ μόνον τὸ δραματολόγιον. Τὰ ὀνόματα ποιητῶν καθὼς ὁ Καλδερὸν, ὁ Μολιέρ, ὁ Ζαϊζαππερ, ὁ Λέσσιγκ, ὁ Γκαίτε, ὁ Σίλλερ, ὁ Κλάιστ, ὁ Γκριλλ-πέρστερ, ὁ Ἐμπελ, ὁ Γούδβιγ, ὁ Ἀντσεγγκρούπερ, ὁ Ἀουμπραν, ὁ Ἀλμπερ, ὁ Σνίτσερ, ὁ Μάτερλιγκ, ὁ Εἰγγερμαν, ὁ Ἰφεν, ὁ Μπίρσον, ὁ Στρίντμπεργ, ὁ Πισσέσκι, ὁ Τολστόι, ὁ Γκόρκι, ἡ μουσουργὶς καθὼς ὁ Μότσαρτ, ὁ Βέμπερ, ὁ Μπίτσε, ὁ Λόρτμπεργ, ὁ Βάγγερ, ὁ Νικόλαϊ εἶναι οἱ αἰσθητικοὶ παιδαγωγοὶ τῶν προλετάρων τοῦ Βερολίνου στὸ δραματικὸ καὶ μουσικὸν κόσμον τῆς τέχνης. Ἡ ἐπιτροπὴ πού ἐπιμελεῖται τὴ θεατρικὴ τροφὴ τῶν ἐργατῶν δὲν ἔχει ἀνάγκην, βλέπετε, νά καταφεύγῃ στοὺς ἐμπορικὰς ἐκμεταλλευτὰς τῆς σκηνῆς, στοὺς συγγραφὰς πού κυνηγᾷ τὰ ποσοστὰ. Κι ἂν ἴσως πῇ κανεὶς πὼς μόνον τὸ δραματολόγιον δὲν μπορεῖ νά μαρτυρήσῃ γιὰ τὸ αἰσθητικὸ ὕψος τῆς ἐργατικῆς ψυχῆς, ποῖος ὅμως θάρρηθαι πὼς δὲν μπορεῖ νά δώσει μίαν ἀγνὴν ἰδέαν πού μπορεῖ νά σηκωθῇ τὸ θεάτρο, ἐλευθερωμένο ἀπ' τὴν ἐμπορικὴν ἐπιχειρήσιν ὅπως εἶνε σήμερα καὶ ἀπ' τὴν ἐξάρτησίν του ἀπ' τὴν αἰσθητικὴν τῶν ἀγαθῶν ἀστικῶν καὶ τῶν χυδαίων καὶ ἁγροῶν, πού ἀναγκάζει τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ πνεύματος τῆς σημερινῆς κοινωνίας; Ἀπλώνοντας τὴν ἰδίαν ἀρχὴν καὶ σ' ἄλλα φαινώματα τῆς τέχνης, ὑποταγμένα σήμερα στὶς ἰδίαις ὕλικαις ἀνάγκαις καὶ στὰ ἰδία γούστα, μπορούμε νά φανταστοῦμε τί ἔα νάσασμα θά νιώσῃ ἡ γνήσια τέχνη κάτω ἀπὸ ἓνα κοινωνικὸ καθεστῶς, πού στὸν τόπον τοῦ σημερινοῦ σκλαβωμοῦ τῆς ἀρχοντίας τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ

αἰσθηματος στὴν ἀρχοντίαν τοῦ πλοῦτου θάρρη νά βάλῃ τὴν ἐλευτερίαν τῆς ἐνέργειας καὶ τὰν ἐμπόδι-στο ξεδίπλωμα καθὲ ψυχικῆς καὶ διανοητικῆς δύναμης.

Τῶν σημερινῶν σοσιαλιστῶν δὲν τοὺς ἀρέσει, ὅτε κιόλα ἔχουν καὶ καιρὸ νά καθοῦναι νά πλάθουν ὄνειρα καὶ σκέδιν τῆς μελλόμενης κοινωνίας. Τὴ σημερινὴ σκλαβιά νοῦν μονάχα καὶ ὁ πόθος τοῦ λευτερωμοῦ τοὺς σέρνει στὸν ἀπολυτρωτικὸν ἀγῶνα. Τὰ δεσμὰ τοῦ σημερινοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ σὲ ὅλες τίς ὄψεις καὶ τὰ φαινώματα τῆς ζωῆς στενέ-βουν ὅχι λίγο καὶ τὴν τέχνην, ἂν πραγματικὰ οἱ πρῶτοι ὅροι γιὰ νά ὑπάρξῃ τέχνη εἶναι ἡ ἐλευτερία καὶ ἡ εἰλικρίνεια, γιὰ νά μεταχειριστῶ γενικότερα τὴν ὥραιαν ἔκφρασιν τοῦ Παλαμά γιὰ τὸν ποιητὴ. Χωρὶς τὸ αἰσθημα τῆς ἐλευτερίας δὲν εἶναι δυνατό νά νοηθῇ ἐκλεκτὴ ψυχὴ, χωρὶς τὴν ἀνάγκην τῆς εἰλικρίνειας δὲν εἶναι δυνατό νά ὑπάρξῃ τέχνη. Τί ἔχει νά φοβηθῇ αὐτὴ κάτω ἀπὸ ἓνα σοσιαλιστικὸ καθεστῶς, πάτρισκα νά το δείξω παραπάνω, τί ἔχει νά κερδίσῃ, μπορεῖ νά τὸ νιώσῃ μόνον μὴ ψυχὴ πού πνίγεται στὴ σημερινὴ κοινωνικὴ κτιρία καὶ πού ἔχει τὴ λαχτάραν τοῦ λευτερωμοῦ. Γιὰ τὸ λευτερωμὸν τῆς ἀνθρωπότητος στὴν ἐποχὴ μας μάχεται μονάχα ἡ σοσιαλιστικὴ ἰδέα, ὥστε καὶ ἡ θέσις καθὲ ἀληθινοῦ τεχνίτη σήμερα δὲν μπορεῖ νά νάει ἀλλοῦ ἀπὸ τίς τάξεις τῶν σοσιαλιστῶν.

ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ

ΓΡΑΦΕΣ ΛΙΓΟΛΟΓΕΣ

Τῆς κ. ΕΥΡΥΔΙΚΗΣ Α.Δ. ΠΑΝΤΑΖΗ

ΑΘΗΝΑ, Ἀπριλίου τοῦ 909.

Κυρία μου,

Τίς λίγες μέρες ποῦ ξησα πέροι καὶ πρόπεροι, κάτου ἀπὸ τὴ φιλόξενη στέγη σας, στὴν Πόλιν, δὲ θὰν τίς λησμονήσω ποτέ. Εἶναι παραπολὺ δυνατὰ χαράμενες στὴν ψυχὴ μου—ὅχι μονάχα γιὰ τοὺς ἀνάκατες θύμους, γαλήνες καὶ φουρτουνιασμένες, ζοῦν καὶ θά ζοῦν, ἴσως καὶ γιὰ πάντα, μέσα μου, μὰ καὶ γιὰ τοὺς μολυβογραμμένα καρνεδάκια πού με συντροφεύαν στὸ ταξίδι μου, σὰν ἀγαπημένοι συν-τροφοί, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ἀγαπημένοι συντροφοί θὰν τὰ διαβάζανε, μοῦ ζητᾶν ἀπὸ καιροῦ τώρα νὰν τοὺς χαρίσω τὸ φῶς τῆς μέρας καὶ νὰ τὰ φέρω νὰ ποῦν

22 Ἀγοῦστου.

Σήμερα τὴν εἶδα. Ἦρθε πρωτ-πρωτ, νὰ μοῦ πῇ πὼς μόλις εἶχε γυρίσει ἀπὸ τὴν ἐξοχὴν, καὶ ὅτι αἰσθάνθηκε μὴ μεγάλη ἐπιθυμία νά με δεῖ εὐθύς. Ἐγὼ δὲν ἀποκρίθηκα τίποτε : φοβούμουν μήπως δείχνοντας τὴ χαρὰ μου, τὸν ἔκανα νά μετανοήσῃ πού ξεχάστηκε μὴ στιγμὴ καὶ μοῦδεῖς πὼς με πεθύμησε. Ποτέ δὲ μιλῶ σὰ φαίνεται πὼς μ' ἀγαπᾷ, καὶ ὅχι μόνον αὐτὸ παρὰ πασικίω ν' ἀλλάξω κουβέν-τα. Ποῖος ξέρει, συλλογοῦμαι, ἂν αὐτὰ τὰ λόγια δὲν ξεφύγανε, κρυφὰ-κρυφὰ χωρὶς νά τὸ νοιώσῃ, ἀπὸ τὴν ψυχὴν του, καὶ ἂν δὲν προσπαθῇ νά με κατα-πείσῃ πὼς τὸν παρεξήγησα.....

Μέσα στὴν ὁμιλίαν τὸν ἀρώτησα ἂν θέλει νάρθῃ καμμιά μέρα σπὶνί μας.

Γιατί τοῦ ζήτησα ἓνα τέτοιο πράμα : Καὶ πὼς ξεχάσα τὴν παραγγελίαν σου, καὶ τί πρόσωπο εἶχα παρὶ νά παίζω, καὶ τοῦδινά ἔτσι, στὰ καλά κα-θούμενα μὴ συνέντευξι; Συνέντευξι πού δὲ δίνει κανεὶς παρ' ὅταν εἶναι βέβαιος πὼς ἀγαπιέται; Κ' ἡ Μαίρη; πὼς τὴ λησμονοῦσα τὴ Μαίρη, καὶ πὼς θά τοῦ φαινόταν τοῦ Λώρη αὐτό; Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσιν πού τοῦ εἶχα δώσει με τάση περιθυμία;

Γιατί νά μὴ μ' ἐμποδίσῃ ἡ σκέψις πὼς δὲ μ' ἀγαπᾷ, καὶ γιὰ τοῦτο δὲ σκώθηκε ὁ ἐγωισμὸς μου νά μοῦ σφαλίσῃ τὸ στόμα; Ἐπερὶ καὶ ἐγὼ ! Ποῖος ξέ-ρει νά ἐξηγήσῃ τὴν ἀφορμὴν πού φαινόμαστε ἐγω-ιστικὰ περὶ φανερὰς, καὶ τὴν αἰτίαν πού γινόμαστε βό-τσαλα τῆς ἀντρικίας ὁρέξης; Κι ὅμως καὶ στίς δύο περιπτώσεις ἀγαποῦμε ! Ὡ ἀγαποῦμε σὰν τρελλὲς καὶ ἡ ἀγάπη, σὰ θάλασσα φουρτουνιασμένη, ἐρχεται ἀκατάσχετη καὶ μὰς τραβᾷ στὴν ἀγκαλιά της. Καὶ μετὶ τρελλοὶ ριχνόμεστε στὰ κύματά της, μαγεμένες ἀπὸ τὰ τραγούδια τῶν νεράιδων της, ξεγελασμένες ἀπὸ τὰ κοχύλια καὶ τὰ μαργαριτάρια τοῦ βυθοῦ της ! Κ' ἐρχεται-ἐρχεται, ἡ θάλασσα ἡ φουρτουνιασμένη τῆς Ἀγάπης σὰν ἀνυπόταχτη δύ-ναμις πού τίποτε δὲν τῆς ἀντιστέκεται, καὶ μὰς ἀγκαλιάζει καὶ μὰς σέρνει στὰ πέλαγά της τ' ἀλι-μάνιστα. Ἀνυπόταχτη δύναμις καὶ ἡ Ἀγάπη μου, ἦρθε, καὶ μ' ἐσπρώξε στὴν ἀγκαλιάν σου, καὶ ἐσύρθη-κα στὰ πόδια σου ἐγὼ καὶ τὸν περκαλισα νὰ μοῦ χαρίσῃς...

Στράφηκε ἀπὸτομα καὶ με κοίταξε, καὶ ἔακο λούθησε νά περπατῇ, καθὼς ἔκανε ὡς κείνη τὴ στιγμὴ...

- Θέλεις;
- Δὲν ξέρω.
- Αὐτὸ σ' ἐνοχλεῖ;
- Ὁ, ὅχι.
- Νομίζεις πὼς ἔτσι χάνω ἐγὼ τίποτε ἀπὸ τὴν ἀξιοπρέπειάν μου καὶ δὲ θέλεις;
- Μὰ ὅχι...γιατί;

Ἀξάφην μετάνοισα. Συλλογίστηκα πόσο τα-πεινὴ εἶναι ἡ γυνὴ καὶ κείνη πού δίνεται στὸν ἄντρα πού δὲν τὴν ἀγαπᾷ. Γιὰ μίαν θυμήθηκα τὰ περα-σμένα καὶ μοῦ φάνηκε πὼς ὁ βωμὸς πού εἶχα ὑψώσει στὴν ψυχὴν μου καὶ εἶταν ἀγνὸς ἀπὸ καθὲ βεβήλωσιν, ἀρχινούσε νά κουνιέται κα νά πέφτῃ συντρίμμα κα μὲρὸς στὴν ἀλυσσοδεμένην σκλαβιά, τὴ στιγματι-σμένη καὶ τὴν ἐλόγουμένη πού σέρνεται μετὰ γόνατα καὶ ζητιανεύει τὴν καλὴ σὺν τὸν δασκίτην της. Σκλαβὰ ἀλυσσοδεμένη καὶ στιγματισμένη μετὰ τῆς ἀδιαφορίας τοῦ τοῦ σίδηρο, εἶτα ἡ ψυχὴ μου πού ἐπεφτε στὰ πόδια σου καὶ τὸν περκαλοῦσε...

- Μὰ πῆς μου, θες;
- Δὲν ξέρω νὰ δῶ, θὰ σοῦ πῶ.

Φέρτε τὰ πυρωμένα τὰ σίδερα, μὰ φέρτε τα γλήγορα, γιὰ νά κάψωμε μετὰ τὴν περιφρόνησιν καὶ τὴν ταπείνωσιν τὴν σαρκα αὐτὴ τὴν τρυφερὴ καὶ

καὶ σ' ἄλλους δὲ σ' ἓνι δὴν πρόσωπα διαλεχτὰ ἴσαμε τώρα κρυφόμενοι.

Καὶ θαρρῶ πῶς σήμερον εἶναι ἴσα ἴσα ἡ κατάλληλη στιγμή νὰ τοὺς χαρίσω ὅ,τι μοῦ ζητοῦνε. Καὶ δὲν τοὺς τὰρξίμαι πιά. "Ο,τι σὰς προσφέρνω, παρακαλῶντας σας νὰν τὸ δεχτήτε, δὲν εἶναι τίποτις ἀκριβό. Ὅντε περιγραφή τῆς Πόλης, ὅντε μελέτη πάνου στοὺς κατοίκους τῆς, ὅντε ψυχολογία σὰ λογιῆς φανερώματα τῆς κόπης; παράξενης ζωῆς τῆς. Τίποτις ἀπ' αὐτά. Σκίτσα μοναχά, μολυβιὲς ἀταχτες, σημειωσοῦλες ρηγμένες βιαστικά στὸ χαρτί—κάτι ἐπιτέλους σὰ λ ι γ ὁ λ ο γ ε ς γ ρ α φ ε ς (αβραχῆται ἐπιστολαί)—ι ε ε !—λέγονται ἀπὸ τοῦ: Μανταρίνους μας ἔδω) ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ στείλει σὲ φίλο του σὰ βαριέται νὰν τοῦ γράφει πολλά. ἢ σὰ θέλει νὰ πλερώσει λίγα στὴν πόστα.

"Ἄν μπορεῖ νὰ βγεῖ κάποια χλωμὴ εἰκονοῦλα τῆς πολὺγραμμης καὶ δυνατόχρωμης Πόλης ἀπ' αὐτὲς τίς λιγόλογες γραφές, δὲν τὸ ξέρω. "Εγὼ χρόνος ἔχω νὰ σὰς τίς στείλω καὶ λόγου σας εἶστε λεύτερη νὰ μὴν τίς διαβάσετε.

Α'.

ΠΟΛΗ, 16 τοῦ Μάη τοῦ 508.

...Τὸ δειλινὸ περνούσαμε τὸ Μεγάλο δρόμο τοῦ Πέρα με τὸν κ. Σ. καὶ τραβίσαμε στὰ «Μνηματάκια». Ὁ κ. Σ. εἶναι διπλωματικὸς ὑπάλληλος καὶ μοῦ μιλοῦσε στὸ δρόμο, σιγανόφωνα πάντα, σκεδὸν ἀπὸ μέσα του, γιὰ τὰ Σαμιώτικα. Μοῦδινε τίς τελευταῖες εἰδησεις ποὺ φτάσανε στὶς Προσβείες κ' ἔκανε καὶ κρίσεις πάνου σ' αὐτές. "Ὅντας εἶτανε νάναφέρει τὸ Σουλτάνο, χυμπῆλωνε περισσότερο τὴ φωνή του, κ' ἔλεγε "Εκείνος ἦ ὁ "Ἄλλος. Ποτὲ τῆνομά του. Κι ὅμως ὁ δρόμος ποὺ περνούσαμε μοῦ θυμίζε παραπολὺ Εὐρώπη—ποὺ πάει νὰ πεῖ Λευτεριά—κ' ἔρχεγε τὴν Τουρκιὰ πολὺ παράμερα, σκεδὸν τὴν ἀφάνιζε.

Θυμάμαι πέρσι, τὴν πρώτην πρώτην μέρα ποῦρθα στὴν Πόλη, πῆγα μετὰ δύο φίλους μου τὰπομεσήμερο περίπατο στὸν κήπο τοῦ Ταξιμιού. Μακριὰ πὸ τὸν κόσμο ποὺ τὸν πλημμυροῦσε κείνη τὴν ὥρα, σ' ἀπομερν ἄκρη, σὲ μέρος ξέφωτο, στεκόμαστε σιωπηλοὶ καὶ καμαρώνουμε τὸ πανέμορφο πανόραμα ποὺ ἀπλωνότανε μπροστά μας καὶ γύρω μας. Μοῦ δειξάνε τὸ παλάτι τοῦ Δολμά μπαξέ.

— Καὶ τὸ Γιλντίζ; τοὺς ρωτάω. Κατακαῖ πέφτει; Κ' εἶδεξα μετὰ τὸ χέρι μου.

τὴν ἀμάλαγην. Φέρτε τὰ σίδερα τὰ πυρωμένα νὰ χαρακώσουμε τῆς ὁμορφῆς σκλάβας τὰ τριανταφυλίνια μάγουλα. Καὶ τίς ἀλυσσιδες φέρτε τίς ἀσηκωτες τοῦ Πόνου γιὰ ν' ἀλυσσοδέσουμε τὰ χυτὰ τῆς μπράτσας καὶ τὰ παιδικίσια τῆς πόδια. Καὶ φέρτε νὰ ζώσουμε μ' αὐτὲς τὴ μέση τῆς τῆς δαχτυλιδένια καὶ νὰ μοιῶζει ἔτσι τὰγκάλιασμα τοῦ ἀντρός ποὺ δὲν ἀγαπᾷ, μὰ ποὺ ἀγαπιέται. "Ἀλυσσιδες σκλαβίξες ταπεινῆς τὰ χέρια του τάντρίκια, θὰ ζώσουνε τὴ μέση μου κ' ἡ σκλάβα μου ψυχὴ θὰ λιγοθυμήσει ἀπὸ τὴν ἡδονὴ ποὺ θὰ τῆς δώσει τὰγαπημένου ἀντρός τὰγκάλιασμα. . . .

24 Αὐγούστου.

Μὰ τί εἶτανε ποὺ ἐνοιωσα νάνεθάνει ἀπ' ὅλο μου τὸ εἶναι καὶ νὰ τυλίγεται στὸ σῶμα μου, καὶ νὰρχεται ἀνεμπόδιο νὰ σταματᾷ στὰ μάτια μου καὶ νὰ μοῦ τὰ κλεί; Τί εἶταν ὅ,τι ἐνοιωσα σήμερον, ὅταν ἦρθε καὶ μ' ἀγκάλιασε, κ' αἰσθάνθηκα τὴν ψυχὴ μου νὰ πνίγεται καὶ νὰ σκεύει γιὰ νὰ ξεφύγει τὰγκάλιασμα τοῦ τὸ ἀμαρτωλό;

Γιατί νὰρθε; καὶ γιατί νὰ μὴν ἀρνηθεῖ στὴν

— Κάτου τὸ χέρι σου! μοῦ ψιθυρίζουν περίτρομοι. Καὶ μὴν τὴ λῆς τὴ λέξη!

Χαμυγέλασα—ἔτσι γιὰ νὰ δειξῶ παληκαριά! Ὡστόσο κανεὶς δὲν εἶπνε σιμὰ νὰ μὲς ἀκούσει.

— Ἐδῶ, μοῦ παρατηρεῖ ἕνας ἀπὸ τοὺς φίλους, καὶ τὰ δέντρα καὶ τὸ χῶμα κι ὁ οὐρανός, κι ὅλα, ὅλα, κατασκοπεύουνε γιὰ λογαριασμό τοῦ Χαμίτ!

Καὶ εἶταν τόσο γλυκὸς ὁ οὐρανός καὶ τόσο ἡμερὰ τὰ δέντρα καὶ τόσο πράσινο καὶ μαλακὸ τὸ χῶμα ποὺ πατούσαμε!

Β'.

Τὴν ἴδια μέρα, νύχτα.

Στὸ Γιλντίζ δὲν πῆγα, τὸ Σουλτάνο δὲν τὸν εἶδα, κι ὅμως ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ξεμπαρκαρίστηκα κάτου στὸ Γαλατὰ ἴσαμε τούτη δὴ τὴν ὥρα ποὺ σοῦ γράφω, τὸν βλέπω παντοῦ, παντοῦ τὸν αἰσθάνομαι, τὸν νοιώθω σὰ βραχνὰ νὰ μοῦ πλακώνει τὴν ψυχὴ.

Ὁ Χαμίτ! Τόσο μ' ἔχουνε τρομάζει ποὺ καὶ τώραδὰ, ποὺ τὸ γράφω τὸνομά του, τρέμω μήπως με προδώσει τὸ μολύβι μου, μήπως ἡ λάμπα μου με καταγγεῖλει, μήπως οἱ τοῖχοι τῆς κάμαρας μου βάλουν τίς φωνές:

— Στὴν κρεμάλα, Γκισοῦρ, στὴν κρεμάλα!

Μεσάνυχτα καὶ λαχταρῶ νὰ ξημερώσει. Λαχταρῶ νὰ ξημερώσει γιὰ νὰ ταχυδρομίσω τούτα τὰ γραμματάκια μου, νὰν νὰ διώξω μακριὰ μου, νὰν τὰ στείλω νάνασάνουν τὸ ἀγέρι τῆς λευτεριάς κάτου αὐτοῦ, στὴ λευτέρη πατρίδα μας. Γιὰ φαντάσου, αὔριο τὸ πρῶτ ποὺ θὰ τοιμάζομαι νὰ ρήξω τὸ γραμματάκι μου στὴν πόστα, νὰ μοῦ τάρπαξει κανεὶς χαρτιές! ἀπὸ τὰ χέρια μου! "Ἀ δὲ με δεχτεῖ στὴν ἀγκαλιά του ὁ Βόσπορος, σίγουρα θὰ με στείλουνε νὰ γνωρίσω καὶ τὸ Φεζάν!

Τούτη ἡ περιμόρφη πολιτεία, μὰ κι ὅλ' ἡ Τουρκιὰ ἡ ἀπέραντη, ζεῖ γιὰ τὸ Χαμίτ καὶ ζεῖ γιατί τὸ θέλει ὁ Χαμίτ. Αὔριο, μεθαύριο, μιὰν αὐγὴ, ἓνα δειλινὸ, ἂν ξυπνήσει ὁ Χαμίτ με τίς κακὲς του, μ' ἓνα γνέψιμο τοῦ ματιοῦ του τὴ βουλιάζει αὐτὴ τὴν πολιτεία, σβήνει τὴν Τουρκιὰ ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς.

Πότε θὰ ξυπνήσει—μὰ θὰ ξυπνήσει ἀραγες ποτέ;—κι αὐτὸς ὁ χαῦνος ὁ λαὸς νὰ στείλει στὸν ἀγύριστο τοὺς Χαμίτηδες;

Γ'.

"Ἀπὸ τὸ μπαλκονάκι τοῦ ξενοδοχείου μου.

πρόσκλησή μου; καὶ γιατί νὰ μὴ φανεῖ σὰν πάντα ψυχρὸς κι ἀδιάφορος καὶ ξένος στῆς ἀγάπης μου τὰ λόγια;

"Ὡ, νὰ μπορούσα! νὰ μπορούσα νὰ τοῦ πῶ ὅλη τὴν ἀηδία καὶ τὸ μῖσος ποὺ μοῦ προξενοῦσε. Ὅλη τὴν κατὰπτωσιν καὶ τὴν ἐλεεινότητα τῆς ψυχῆς μου. Εἶτανε βόσανο ὅ,τι ἐνοιωθᾷ καὶ θέλοντας νὰ βγῶ ἀπὸ τὸ μαρτύριο ἐκεῖνο, τὸν ἐρώτησα ἄξαφνα, ἂν θέλει νὰ προσκαλίσω τὴ Μαίρη μιὰ ἔπ' αὐτὲς τίς μέρες καὶ νὰρθεῖ καὶ κείνος. Τούλεγα γελώντας ἀπροσποίητα, ἐνῶ μαζί τοῦ χάδευα τὰ μαλλιά του κ' ἐνοιωθᾷ ὅλη μου τὴν ψυχὴ συμμαζεμένη κι ὀλότρεμη στὶς ἄκρες τῶ δαχτύλου μου.

— Ναί, νὰρθε! θὰ δεῖς θᾶναι ὁμορφα. "Επιτέλους μὴ χάνεις τὴν εὐκαιρία ποὺ σοῦ παρουσιάζεται ἄδικα. Αὐτὴ θέλει. "Εοῦ πάλι τί κάνεις; Νά, ἔδω—ἐξακολούθησα βιαστικά-βιαστικά, ἐνῶ ἀκόμα τοῦ χάδευα τὰ μαλλιά του ἀλαφρὰ καὶ στὸ ἀγγιγμά τῶ χειρῶ μου τὸν ἔδωπα νάνατριχίλα!—ἔδω στὸ ἴδιο δωμάτιο θάρθετε. "Εγὼ θᾶμαι κάτω. Δὲν ἔχετε νὰ λογαριάσετε τίποτε. Ναί; Μὰ ναί; "Ενα δυνατὸ φίλ, ποὺ μ' ἔκαμε νὰ πονέσω με διέκοψε κ' ἐγὼ σηκώθηκα νὰ δῶ γιατί με φίλησε ἔτσι.

Γιατί νὰ με φίλησει ἔτσι; Εἶτανε γλυκειὰ δια-

"Ὀνειρο τὸ ἀντικρινὸ Βυζάντιο σήμερον. Μόλις ἀνοιξα τὴν πόρτα καὶ τὰ παράθυρά μου διὰ πλάτα νὰ μπεῖ μέσα στὴν κάμαρά μου ἡ αὐγινὴ δροσοῦλα, εἶδα τὸ Βυζάντιο νὰ μοῦ κρύβεται, σὰν Τουρκάλα μετὰ τὸ γιάσμακι τῆς, σ' ἓναν ἀραχνένιο πέπλο. Ἡ ὀμίχλη ποὺ σηκώνεται ἀπὸ τὸν Κεράτι, σὰ μαγνάδι νεράιδας ἀπλώνεται πάνου στὴ Σταμποῦλ καὶ τῆς χορίζει παραμυθίνες ὁμορφιές. Νά, καὶ οἱ μιναρέδες τῶν Τζαμιῶν, οἱ ἀπειροὶ μιναρέδες, ποὺ τρυπάνε τὴν ὀμίχλη κι ἀντικρύζουν περήφανα τὸν οὐρανόν.

Πέρσι σὰν πρωταντίκρυσ ἀπὸ τὸ βαπόρι τὴν Πόλη, πρῶτα πρῶτα τοὺς μιναρέδες εἶδα τῆς "Ἀγίας Σοφίας νὰ θαμποφαίνονται μέσ' ἀπὸ τὴν ὀμίχλη. Τοὺς εἶδα κι ἀναγέλλασε ἡ ψυχὴ μου καὶ τὰ πῆρα γιὰ καλὸ σημάδι. "Εκαμα τὸ σταυρὸ μου, νά, σταυροκοπήθηκα, γιατί κάτ' ἐμῆλθε στὴν ψυχὴ μου πῶς μιὰ μέρα στοὺς μιναρέδες πάνου θὰ λαμποκοπάει ὁ σταυρός, ἔταν ἡ Ρωμαϊκὴ ψυχὴ βγεῖ ἀπὸ τὸ σκοτάδι ποὺ κυλιέται σήμερον καὶ λουστέι στὸν "Ἡλιο τῆς Ἀλήθειας.

Θάργησει, Θέ μου, αἰῶνες ἀκόμα νὰρθεῖ μιὰ τίτια μέρα;

Νά, οἱ ἀχτίδες τοῦ "Ἡλιοῦ τὴ σπᾶνε σιγὰ σιγὰ τὴν ὀμίχλη. Ὅλο τὸ ἀντικρινὸ μέρος τοῦ Βυζαντίου ξεσκεπάστηκε. Μοναχὰ κάτου κεῖ, στὸ δυσμικὸ μέρος, ποὺ ἀπλώνονται τὰ Γλυκὰ νερά καὶ τὸ "Εγιοῦπ, ἡ ὀμίχλη βρασιλεύει. Μὰ σὲ λίγο θὰ φτάσουν καὶ κεῖ οἱ ἀχτίδες τοῦ "Ἡλιοῦ καὶ θὰν τὰ ξεσκεκλώσουν ἀπὸ τὴν ὀμίχλη.

Μήπως ὁ ἥλιος τῆς Ἀλήθειας—μὰ καὶ τῆς Ἀγάπης ὁ ἥλιος—δὲ διώχνει τὴν ὀμίχλη κι ἀπὸ κάθε ψυχὴ;

ΙΕΙΟΝΑΣ

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΧΟΝΡ

"ΟΙ ΠΕΤΡΟΧΑΡΙΔΕΣ,

ΔΡΑΜΑ ΣΕ ΜΕΡΗ ΤΡΙΑ

Πουλοῦνται στὰ γραφεῖα μας γιὰ τοὺς συντρομητάδες τοῦ Νουμά 1 δραχμὴ (φρ. χρ. 1,20 γιὰ τὸ ἐξωτερικόν.)

μαρτυρία στὰ λόγια μου; Εἶχε νοιώσει πόσο πονοῦσα καὶ θέλησε νὰ με σταματήσῃ, δείχνοντάς μου πῶς σ' ὅλα αὐτὰ μου τὰ πικρὰ λόγια δὲν εἶχε ἄλλη ἀπόκριση νὰ μοῦ φέρε; παρὰ τὴν ἀγάπην του, φανερωμένη με: στὸ πῶς δλόθερμο φίλ; "Ὅχι, ὄχι! δὲν εἶταν αὐτό, δὲν εἶταν! Εἶταν ἡ καινούρια φλόγα ποὺ ἀναψε στὸ αἷμα του στὴν εἰκόνα τῆς ἄλλης γυναίκας ποὺ τοῦ προμήθευα ἐγὼ! Τὰ καινούρια χεῖλια καὶ τὰ καινούρια μπράτσα καὶ ἡ καινούρια ἡδονὴ τὸν ἐκαμαν καὶ με φίλησε ἔτσι!

Κ' εἶναι ὁμορφὴ ἡ ἄλλη κ' ἐπιθυμητὴ, εἶναι ἀδοκίμαστα τὰ χὰδια τῆς καὶ τὸ σῶμα τῆς δὲν τῶχει ἀκόμη γνωρισμένο. "Ὡ, τὸ φίλ, τὸ φίλ τῆς ἐπιθυμίας πόσο εἶτανε δυνατὸ καὶ μεγάλο! Πόσους πεθαμένους κόσμους δὲν ἀνάδεψε στὴν ψυχὴ μου τὸ φίλ του! Ναί, εἶταν δικό της τὸ φίλ αὐτό, γιατί ἔτσι με φίλησε κ' ἐμένα ἄλλοτε, πρὶν νὰ τοῦ δοθῶ. Τὸ γνωρίζω, τὸ γνωρίζω. Εἶναι τὸ ἴδιο ἐκεῖνο τὸ παλιὸ ποὺ μοῦδωτε κ' ἐμένα ἓνα βράδι.

— Μὰ ναί, νὰρθε. Δὲ ξέρεις πόσο θὰ εὐχαριστηθῶ ἂν θελήσεις νὰ σοῦ ἀνταποδώσω τὴ σημερινὴ μέρα. Μὲ κοίταξε περίεργα. Μὰ ναί τὴ σημερινὴ μέρα. Τί; ἔτσι θάρρεῖς πῶς ξεχνῶ ἐγὼ τίς χάρεις ποὺ μοῦ κάνουνε; Δίνε μου νὰ σοῦ δίνω. Μοῦδωστες,